

ILO Information

Sverige

Årgång 38, nr 4

December 2002

Foto: Keystone

ILO och Solidaritet

En utländsk nyhetsbyrå i Warszawa publicerade den 14 december 1981 en nyhetsartikel från Genève. Den började: "I ett telegram till de polska myndigheterna uttrycker ILO:s generaldirektör sin djupa oro."

Denna oro bottnade i det undantagstillstånd som hade införts dagen innan och som ledde till förbudet mot Solidaritet och andra fackförbund, upphävandet av civil rättsordning och införandet av militärt styre och därmed ett tillfälligt slut för Polens "odnowa" eller "förnyelse". Journalisten på nyhetsbyrån har senare berättat att han, efter att ha sett meddelandet från Genève, tittade ut genom fönstret på de stridsvagnar och soldater som verkställde militärens beslut och mumlade "Vilken skillnad kommer det att göra?"

Även om det inte var uppenbart just då, så skulle det visa sig att svaret skulle avslöjas under de kommande åren. Det var tal om en långvarig process – både före och efter det militära ingripandet. Oron bottnade inte bara i att militären hade tagit makten, utan i hela den utveckling som hade lett fram till det. Och ILO:s direkta engagemang i Polens problem fortsatte följande år, ända fram till Berlinmurens fall 1989.

Forts. s. 8

50 år på barri- derna för frihet

Om rätten att bilda fackföreningar

ILO:s kommitté för organisationsfrihet firade i år sitt 50-årsjubileum. ILO:s styrelseråd beslutade visserligen 1951 att den skulle upprättas, men kommittén började sina möten först 1952 – och har sedan dess ofta spelat en viktig roll som problemlösare eller "brandsläckarmekanism" på arbetsmarknaden.

Grunden för kommitténs arbete är två ILO-konventioner: nr 87 om organisationsfrihet och rätten att bilda fackföreningar som antogs 1948, och nr 98 om organisationers rätt att driva kollektiva förhandlingar från 1949. Tusentals fackförbund och många arbetsgivarorganisationer har genom åren kunnat använda bestämmelserna i dessa konventioner för att skydda sina rättigheter.

ILO-tidningen *World of Work* har i en artikel i det senaste numret sett närmare på kommitténs 50-åriga historia och det skydd som finns bakom de magiska numren "87" och "98", som förkämpar för rättigheter på arbetsmarknaden ofta refererar till.

Genève

Det finns inget teoretiskt eller abstrakt med organisationsfrihet. Fråga Dita Sari. För att våga organisera självständiga fackföreningar i Indonesien under 1990-talet var hon tvungen att gå igenom upprepade arresteringar, trakasserier, våldshandlingar och andra former av övergrepp från militären.

År 1996 ledde hennes uppmaning till general-strejk till en fängelsedom på åtta år. Men hon hade inflytelsrika försvarare i utlandet, bl.a. den internationella kommittén som i år har funnits i ett halvt århundrade.

ILO:s kommitté för organisationsfrihet utövade påtryckningar för att få Dita Sari frisläppt. Det lyckade 1999 då hon släpptes

Forts. s. 2

Forts. från s. 1
och därefter enhälligt blev vald till ordförande för Indonesian Labour Federation (FNPBI).

Ut ur fängelserna

Bara under det senaste årtiondet har fler än 2000 fackliga ledare världen över blivit frisläppta ur fängelser efter att ILO-kommittén hade undersökt deras fall.

”Människor från fackrörelsen fängslas fortfarande i mitt land”, sa Dita Sari på ett seminarium i Genève tidigare i år med anledning av jubiléet. ”Vi behöver mer direkta insatser på samma sätt som i mitt fall. Det är så vi kan upprepa kommitténs framgångar.”

Basil Mahan Gahé håller med. Han är general-sekreterare i *Dignité*-förbundet i Elfenbens-kusten och har suttit fängslad tio gånger. Även i hans fall har ILO-kommittén spelat en stor roll för att förhindra att fängelseporten stängdes för alltid.

”Jag har verkligen kommittén att tacka för att jag lever”, säger han.

”Här arbetar vi bokstavligen talat med frågor som handlar om liv och död”, tillägger ILO:s verkställande direktör Kari Tapiola.

En särskild utmaning

Det är inte något lätt arbete. Att upprätta lagar och normer är en sak. Att realisera dem är en helt annan. Internationella normer är en särskild utmaning. De måste implementeras genom att vädja till människors moraliska samvete och genom att bygga upp en praxis som får ett allmänt erkännande.

Detta är ännu viktigare idag än tidigare. Många delar av tillvaron har påverkats av globaliseringen. Men doktriner om suveränitet och förställningar om internationellt vedertagna rättsnormer har inte följt med i tiden.

Arbetsrättsliga regler är ett bra exempel. På en världsomspännande marknad måste arbetstagare överallt ha samma möjlighet att sammanluta sig för att försvara sina rättigheter.

Annars blir allt prat om ”lika spelregler” meningslös.

Inte helt överraskande har ILO, en av världens äldsta internationella organisationer, haft ett avgörande inflytande på utvecklingen av normer och regler för arbetsmarknaden. Och inte på någon punkt har detta arbete haft större betydelse än just inom arbetsområdet för ILO:s kommitté för organisationsfrihet.

”Vi har säkert använt denna kommitté oftare än någon annan, och vi har sett resultat”, säger Guy Ryder, generalsekreterare i *International Confederation of Free Trade unions (ICFTU)*.

Grundläggande rättigheter

Organisationsfrihet är en rättighet för alla. Det framgår av den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter från 1948. Samma år antogs den viktiga ILO-konventionen nr 87 om organisationsfrihet. Den följdes snabbt av konvention nr 98 om rätten till kollektiva förhandlingar år 1949. ILO:s konventioner är juridiskt bindande för de stater som ratificerar dem.

Fram tills idag är ”87 och 98” de avtal som man oftast hänvisar till i internationella sammanhang när det gäller arbetsrättigheter. De dyker konstant upp i protester till regeringar och företag om kränkningar av fackföreningars rättigheter. Och det finns en klar tendens att sådana hänvändelser får ett svar. En av orsakerna till det är det arbete som görs av kommittén för organisationsfrihet.

Sedan 1951 då kommittén upprättades av styrelserådet har kommittén ofta haft rollen som konflikt-dämpare eller ”brandsläckarmekanism”. När fackföreningsledare fängslas för legitima aktiviteter – och alltid när de utsätts för fysisk fara – kan kommittén agera snabbt.

Detta beror på kommitténs trepartsstruktur: precis som den representativa (eller politiska) ledningen av själva ILO, är den sammansatt av representanter för regeringar, fackrörelser och

Forts. s. 7

Innehållet i ILO Information kan återges fritt, helt eller delvis och med eller utan uppgivande av källa. Fotografier ställs till förfogande som lån.

ILO Information är inte officiellt dokumentationsmaterial. Publikationen är gratis. Den kan erhållas genom hänvändelse till FN:s Informationskontor, Midtermolen 3, DK-2100 Köpenhamn Ö, Danmark.

Telefon: +45-35 46 73 00. Fax: +45-35 46 73 01.

E-post: unic@un.dk. Hemsida: www.un.dk

Redaktör: Jörgen Larsen.

Utgivare: Internationella Arbetsorganisationen, ILO.

Social återförsäkring

Foto: ILO/P. Deloche

**Nytt sätt att
garantera
utbetalning av
sjukhjälp**

Sjukförsäkringar under press

Den internationella arbetsorganisationen (ILO) och Världsbanken har gått ihop för att planera ett nytt sätt att hjälpa små försäkringsbolag att övervinna finansiella kriser som orsakats av oförutsägbara omkostnader i samband med allvarliga eller kroniska sjukdomar. Detta nya tillvägagångssätt riktar sig speciellt till små försäkringsbolag inom hälsoområdet. Dessa ”mikroföretag” är särskilt sårbara p.g.a. sin storlek, men också som en följd av underfinansiering, dåliga fackliga och ledningsmässiga kunskaper och bristande tillgång till återförsäkring – en försäkringsform som större försäkringsbolag normalt använder överallt i världen.

Detta nya tillvägagångssätt bygger på *non profit-principer* och har döpts till ”social återförsäkring”.

Ineffektiv beskattning

I låginkomstländer begränsas statsintäkterna starkt av olika orsaker – först och främst av genomsnittsmedborgarens extremt låga intäkt. Men ineffektiv indrivning och ojämn fördelning av skattebördan, så att de få mycket välbärgade slipper undan billigt, är också en del av orsaken. I Indien t.ex. utgör statsintäkterna endast omkring 5 procent av BNP. När regeringarna inte får tillräckliga medel kan de inte finansiella offentliga sjukförsäkringar.

Dessutom kan de flesta människor inte själva betala oväntade räkningar om de blir sjuka. De har inte heller möjlighet att skaffa en sjukförsäkring. En stor del av den fattiga befolkningen tjänar sitt uppehälle i den informella ekonomiska sektorn som t.ex. gatuhandel i städerna.

En ond cirkel

Med en skiftande (och liten) inkomst, som är typiskt för denna sektor, har människor inte pengar till att regelbundet betala till en sjukförsäkring. Betalning av försäkringspremier är dessutom bara betydelsefullt om man kan lita på att försäkringen täcker upp när man behöver den. Men det cirkulerar många historier om försäkringslösningar – bl.a. offentliga – som inte lever upp till sina skyldigheter. I områden på landsbygden och i slumområden finns det ofta inga försäkringserbjudanden alls. Detta medför att människors tillit till försäkringar undergrävs, och att de inte är villiga att betala för en, även om de skulle kunna.

Följden blir att försäkringsbranschen är ineffektiv och ofta går med förlust. En ond cirkel uppstår när människor själva måste stå för hälsoutgifter, som kan vara ekonomiskt ödeläggande, och riskerar därmed att falla i den sk. ”hälsofattigdomsfällan” – där behandling förutsätter att man har ett arbete, men att få eller att behålla ett arbete förutsätter att man behandlas.

Forts. s. 4

Forts. från s.3

Hur förhåller fattiga människor sig till risken för sjukdomar?

Det vanligaste alternativet till en försäkring är att betala för den service man får på plats. Kontant betalning kräver emellertid likvida medel – något fattiga människor inte har. I de tillfällen då behandling är livsviktigt kan en familj tvingas sälja allt vad de äger och har (skörd, kreatur, hus etc.) för att skaffa pengar.

En försäkring är det bästa sättet att komma ut ur denna sjukdoms-fattigdomsfälla, bortsett från att de som mest behöver en försäkring är också de som har minst möjlighet att skaffa en sådan. Det är dessutom dessa människor som tenderar att inte göra någon bra affär. I stället förlitar sig fattiga familjer på sociala relationer och hjälp från ”den utvidgade familjen” – lokalsamhället – och på andra i en liknande situation.

Lokalsamhällets självhjälp och hjälp från medmänniskor baseras på ömsesidighetsprincipen – med andra ord: den som ger något idag kan bli den som tar emot något i morgon.

På bakgrund av detta har det uppstått ”enheter för mikrohälsoförsäkringar” (*micro health-insurance units, MIUs*) som vittnar om att samarbete och välfungerande nätverk gynnar alla. Dessa mikroförsäkringsenheter är ofta de enda lokala säkerhetsnäten. De agerar dessutom snabbt och med mycket lite byråkrati.

Internationellt samarbete

MIU-enheterna utsätts för olika risker. Den allvarligaste risken är bristande betalningsförmåga och faran för att de inte kan infria sina löften. Om man tänker på svårigheterna skulle hjälpen bäst kunna garanteras genom att överföra risken till återförsäkringsbolag. Men bolagen i den privata sektorn har hittills avstått från att göra affärer med MIU-enheter p.g.a. den relativt lilla vinsten. Tyvärr har regeringar inte heller varit särskilt positiva till att upprätta icke-donationsstödda MIU-enheter i lokalsamhällena.

Det är här den sociala återförsäkringen utan krav på vinst kommer in i bilden.

En ny bok*) beskriver hur social återförsäkring kan etableras, så att MIU-enheterna kan fungera effektivt genom internationellt samarbete.

*) Dror, D.M., Preker, A.S. (Editors): *Social Reinsurance: A New Approach to Sustainable Community Health Financing* (Washington, World Bank and ILO), September 2002.

Det nödvändiga kapitalet till fattigdomsorienterat försäkringsbistånd skall samlas ihop innan ett pilotprojekt, som redan är planerat, kan börja.

Den filippinska regeringen har uttryckt intresse för att inkludera social återförsäkring i ILO:s *Decent Work Country Initiative*, eftersom tillvägagångssättet passar regeringens fattigdomspolicy och dess planer om att utvidga sjukförsäkringar till landsbygden och till den informella sektorn.

Ett anspråklöst pris

Kort sagt banar social återförsäkring vägen för att MIU-enheter skall kunna skaffa återförsäkring. Återförsäkringen täcker medicin- och läkarutgifter över en viss gräns mot ett mindre bidrag från MIU-enheter. Beräkningar hittills visar att premien kommer ligga på omkring 0,075 US-dollar i månaden per familj för att täcka en risk på upp till 1000 US-dollar – ett anspråklöst pris för en MIU att betala för att förhindra bristande betalningsförmåga.

För ytterligare information om social återförsäkring, se www.ilo.org/socialre eller sänd ett e-mail till: socialre@ilo.org

Foto: ILO/P. Lissac

På flygplatsen

När incheckning gör ont

Kroniska smärtor i ryggen, ömma nackmuskler, stress, ledningsmässiga metoder som bidrar till dålig hälsa... Tvärtemot alla klichéer om hur glamoröst det är att arbeta hos flygbolag, kan arbetet som personal i incheckningen vara både svårt och skadligt för hälsan.

En undersökning som gjorts av en ILO-anställd, Ellen Rosskam, sätter fokus på detta speciella arbete, som för det mesta utförs av kvinnor.

Genève

Bara lite mindre än en fjärdedel (23 procent) av alla som arbetar vid check-in-diskarna på flygplatser säger att de inte har några smärtor över huvud taget i samband med arbetet. Alla de andra klagar på kroniska eller periodvisa smärtor av något slag. Över hälften lider av smärtor i nacken, 49 procent av smärtor i axlarna och var annan har också problem med smärtor i korsryggen. Detta är inte småskavanker utan riktigt smärtsamma problem som är allvarliga nog för att störa både arbete och fritid. Många sover dessutom dåligt på grund av smärta i nacke eller rygg.

Smärtorna beror på belastning av muskler och leder som kan leda till olika varianter av förslitningar – med tryck på nerver, diskbrock och inflammationer. Detta beror ofta på att de anställda bär på tunga saker, utför enformiga rörelser eller sitter i samma ställning länge. Symptomen förvärras ytterligare av att deras arbete samtidigt präglas av stress och snäva deadlines.

Roskam har grundat sin undersökning på arbetsförhållandena på tre flygplatser (två i Kanada och en i Schweiz).

Styrka och diplomati

Anställda i chek-in-diskarna hanterar långt mer än hundra bagagekollin om dagen som vart och ett väger 33 kg i genomsnitt. På de platser där bagagehanteringen inte sker automatiskt lyfter och bär personalen varje väska till transportbandet.

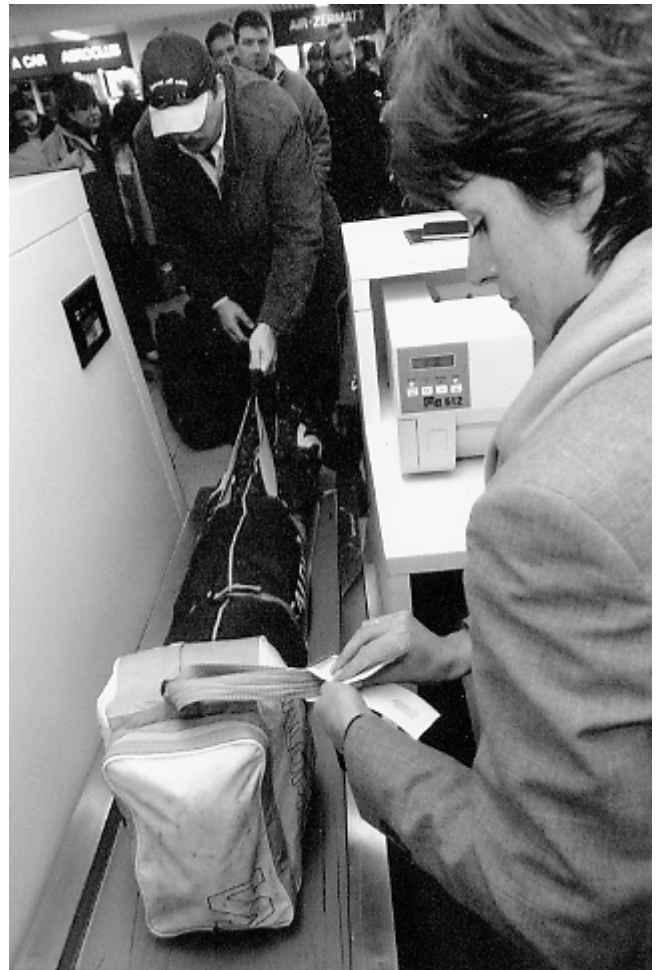

Foto: Keystone

(I ickeautomatiserade check-in-system kan de anställda vara tvungna att bära upp till 600 väskor och koffertar om dagen som väger 33 kg i genomsnitt. Det betyder att den anställde måste lyfta och bära upp till 19 800 kg under en dag – utan att ha fått någon form av undervisning i lyfteknik och utan hjälp av andra.) Även i fullt automatiserade system skjuter och drar de anställda ofta bagaget – ofta i onaturliga och mer eller mindre förvridna ställningar.

Inte helt överraskande är effekten ofta att den anställde får allvarliga smärtor som påverkar både sömnen och arbetsinsatsen – och i några fall måste människor sluta med sina fritidssysselsättningar. (Några anställda upplyser att de inte hade utövat icke-arbetsrelaterade aktiviteter på ett år eller mer.)

”Arbetet som anställd i chek-in-disken kräver både styrka och diplomati, eftersom de anställda i allt högre grad konfronteras med aggressiva eller rentav våldsamma passagerare,” säger Ellen Roskam och tillägger att det första steget till att förbättra situationen måste vara att arbetsgivarna erkänner att problemet finns. Just detta har det varit dåligt med hittills, menar hon.

Den internationella arbetskonferensen:

Kontroll av globaliseringen

På ILO:s 90:e arbetskonferens antog man en rad åtgärder för att främja ett mer aktivt sätt att behandla problem i samband med globaliseringen, skapa ett ”ankare” för personlig säkerhet genom fattigdomsbekämpning, förbättra hälso- och säkerhetsförhållanden på arbetsplatserna och stärka organisationens trepartsstruktur.

Genève

”Ända tills vi ser en globalisering som prioriterar sysselsättning och fattigdomsbekämpning kommer hela begreppet att förbli omgärdat av tvivel och kontroverser.”

Med dessa ord summerade ILO:s generaldirektör Juan Somavia debatten om globaliseringen på årets internationella arbetskonferens. Han konkluderade att det finns en ”bred och alltmer omfattande enighet om målet att skapa värdigt arbete för alla.”

En av hedersgästerna på konferensen, Malaysias premiärminister Mahathir Bin Mohamad, sa i anknytning till detta att globaliseringen i dess nuvarande form ”inte kan vara ett medel mot världens sociala missförhållanden”, och att det finns behov för en ”globalisering med en social dimension”.

Den informella sektorn

Kommittén för den ”informella” ekonomiska sektorn (den ickeorganiserade delen av ekonomin) hade en ingående diskussion om en rapport som heter *Decent Work and the Informal Economy*. Enligt rapporten utgör olika former av informellt arbete (inkluderar ej lantbruk) mellan hälften och tre fjärdedelar av arbetande människors uppehälle i utvecklingsländerna.

Men industriländerna kan inte heller komma runt om problemet. I EU-länderna arbetar 30 procent utanför de centrala avtalen. I USA är var fjärde arbetstagare i denna situation – och mindre än 20 procent av arbetstagare på deltid täcks av någon sjukförsäkring eller pensionsavtal med arbetsgivarbidrag.

Under ILO-kommitténs diskussion konstaterade representanter för regeringar, arbetsgivare och arbetstagare att de flesta som är

Foto: ILO/J.P. Pouteau

Den första internationella dagen mot barnarbete firades över hela världen den 12 juni i år. Dagen kommer framöver att firas varje år för att stödja arbetet med att avskaffa barnarbete.

sysselsatta i den informella sektorn inte arbetar på detta sätt ”av egen vilja, utan för att de måste för att överleva”.

Enligt kommitténs experter är tillväxten för den informella, ickeorganiserade sektorn mer ett resultat av dålig samhällsstyrning än av globalisering. De tillskriver den först och främst ”otillräckliga, ineffektiva, dåligt ledda eller genomförda makroekonomiska och sociala politiska riktlinjer”.

Om man skall reducera den informella sektorns storlek är det viktigt att åtgärder för reglering, omstrukturering och privatisering tar hänsyn till behovet av att skapa arbetstillfällen. Sett utifrån ILO:s perspektiv är det dessutom viktigt att eftersträva att grundläggande arbetsregler, som finns i konventioner som är i kraft i den formella ekonomin, överförs till arbetet i den informella sektorn. Konferensen rekommenderade att man upprättar ett nytt ILO-program för att främja detta.

Social dialog, kooperativer, säkerhet och hälsa

Den internationella arbetskonferensen antog enhälligt en *resolution om social dialog och trepartsstruktur* som ger organisationen mandat att fördjupa och främja insatsen på ett område som med generaldirektör Juan Somavias ord är ”absolut avgörande för vår identitet”. Resolutionen bekräftar vikten av ILO:s trepartsstruktur som gör organisationen till den enda internationella organisationen där regeringar och representanter för arbetsgivare och fackförbund kan mötas fritt och öppet diskutera sina idéer och arbeta för att komma överens.

Konferensen antog också en *rekommendation för att främja kooperativer*, som ersätter ILO-rekommendation nr 127 som antogs 1966 och som enbart omfattade utvecklingsländerna. Enligt den nya rekommendationen bör man i alla medlemsländer

vidta åtgärder för att främja kooperativer som arbetar med att skapa sysselsättning, utveckla företagets potential, öka besparingar och investeringar och förbättra den sociala välfärden. Medlemmarna bör överväga hur man kan skapa en miljö som stödjer ekonomiskt hållbara och demokratiskt ledda kooperativer.

Angående hälsa och säkerhet på arbetsplatsen antog konferensen ett nytt *protokoll till konventionen om arbets säkerhet och hälsa* från 1981 (nr 155) och en rekommendation som uppdaterar en 22 år gammal lista över arbetsrelaterade sjukdomar. De länder som ratificerar protokollet skall bl.a. skapa procedurer för att kartlägga omfattningen av arbetsrelaterade sjukdomar och olyckor. Länderna skall dessutom offentliggöra relevant statistik om problemet.

Forts. från s. 2

arbetsgivarorganisationer. Dessa parter deltar på lika villkor.

Vid ett mål mot ett medlemsland kan kommittén ta upp det *utan* att först fått samtycke från den aktuella statens regering – även om denna stat inte har ratificerat konventionerna om organisationsfrihet och förhandlingsrätt. Möjligheterna för målets behandling behöver inte heller vara uttömda i hemlandet för att tas upp i kommittén. Och kommittén skall inte ta hänsyn till om arbetsmarknadens organisationer är erkända av regeringen i hemlandet eller ej, när den beslutar om ett mål skall behandlas. Det betyder att kommittén kan behandla ärenden från inofficiella, hemliga fackorganisationer eller fackorganisationer i exil.

Kommitténs konklusioner går till ILO:s styrelseråd – och finns det något som regeringar inte tycker om, så är det att kritiserar i rådets rapporter.

Våldsamma övergrepp

”För fackföreningsrörelsen är den stora fördelen med kommittén dess universalitet”, säger ICFTU:s Guy Ryder. ”Om det händer dig något, kan ett klagomål undersökas omedelbart utan att först gå igenom en procedur med resolutioner och beslut. På många sätt är denna kommitté en modell för hur internationell övervakning bör fungera.”

Våldsamma kränkningar av arbetsrättigheter är alltför vanliga idag. År 2001 rapporterade

ICFTU 223 mord eller ”försvinnanden” av ledande fackförbundsmedlemmar. Dessutom rapporterades att 4000 blivit arresterade, omkring 1000 skadade och 10 000 avskedade p.g.a. legitima fackliga aktiviteter.

Från Colombia till Jugoslavien

De ofta brutala övergreppen på fackliga ledare kommer därför att fortsätta få en stor del av kommitténs uppmärksamhet. Kommittén har t.ex. nyligen uppmanat regeringen i Colombia – där en stor del av morderna och försvinnandena skedde förra året – att straffa de skyldiga.

En rad andra regeringar har också mottagit rekommendationer från kommittén. Detta gäller också när det handlar om att skydda arbetsgivares rättigheter. Jugoslaviens regering har t.ex. uppmanats att häva restriktionerna gentemot arbetsgivarföreningar.

I ett större perspektiv

Men kommittén ser också på situationen i enskilda länder i ett större sammanhang. Under de gångna 50 åren har den ofta varit tvungen att utforska de ekonomiska, sociala och politiska förhållanden som påverkar organisationsfriheten. Polen är ett bra exempel på detta (se artikel om ILO och Solidaritet).

På 1990-talet – efter Berlinmurens fall – följde ILO upp utvecklingen i Polen och i det övriga Östeuropa med undervisningsprogram, seminarier och studieresor i syfte att stärka organisationsfriheten i de nya demokratierna.

Forts. s. 8

Även för arbetsgivare

”Organisationsfrihet är också en viktig fråga för arbetsgivare. I många länder utsätts arbetsgivarorganisationer för trakasserier, diskriminering och angrepp från myndigheter, och förhindras därmed att utöva sina funktioner. Kommittén för organisationsfrihet har främjat respekten för arbetsgivares rättigheter. Precis som i Polen, där ILO via kommittén spelade en viktig roll för att säkra erkännande och respekt för fackföreningarnas rättigheter, har ILO-kommittén varit ett betydelsefullt redskap i arbetet för att säkra arbetsgivarnas rättigheter och demokrati under Sandinistregimen i Nicaragua. Arbetsgivare har nyligen lämnat in klagomål till kommittén mot regeringarna i Kenya och Jugoslavien.”

Antonio Peñalosa, generalsekreterare i International Organization of Employers (IOE)

Forts. från s. 1

ILO hade varit involverat redan under Polens sociala ”revolution” 1980/81. När varvsarbetarna i Gdansk proklamerade sina 21 krav i augusti 1980, baserade de dem på ILO:s konventioner, bl.a. nr 87 och 98 om föreningsfrihet och rätten att organisera sig. Polen hade ratificerat båda två, men aldrig riktigt implementerat dem. Efter ett visst motstånd i början registrerade Polen till slut Solidaritet som en laglig organisation i november 1980 och meddelade ILO:s kommitté för organisationsfrihet detta. Detta hände efter det att Solidaritet hade lett strejker, och efter det att ILO:s dåvarande generaldirektör Francis Blanchard hade besökt landet. I juni 1981 talade ledaren för Solidaritet, Lech Walesa, på ILO:s årskonferens (den internationella arbetskonferensen) som den första ledare för ett ”fritt” fackförbund från ett kommunistiskt land – en händelse som var historisk i sig.

Efter det att undantagstillstånden hade upphört i juli 1982 fortsatte representanter för ILO att träffa människor från den polska regeringen och fackrörelsen – bl.a. Lech Walesa - för att diskutera reformer. Under 1980-talet pressade ILO den polska regeringen till att stifta lagar i överensstämmelse med kraven i konventionerna nr 87 och 98. År 1988 kom Solidaritet-alliansen till makten efter demokratiska val. Året därpå föll Berlinmuren och en ny värld växte fram. Hade Solidaritet och ILO någon roll i detta? Svaret är utan tvekan ja.

Forts. från s. 7

Under årens lopp har kommittén tagit sig an en rad liknande fall där diktatoriska eller auktoritära regimer, som systematiskt angripit rätten till organisationsfrihet - oavsett underliggande ideologi. Som exempel kan nämnas Francos Spanien, Pinochets Chile och Sydafrika under apartheidtiden. Den geografiska fördelningen av klagomål från de enskilda världsdelarna är inte på något sätt jämn – av de sammanlagt 2142 behandlade klagomålen kom 939 från Latinamerika, 527 från Europa, 278 från Afrika, 264 från Asien och 134 från Nordamerika. Siffrorna visar att organisationsfriheten kan komma under press överallt.

Begränsning i strejkrätten

Kommittén arbetar löpande med att bygga upp en samling prejudikat som gör det lättare att avgöra viktiga frågor om rättigheter på arbetsmarknaden. När är det t.ex. legitimt att förbjuda strejker?

Kommittén har erkänt att rätten till att strejka kan begränsas eller nekas i två fall: för statsanställda och för personer som har ett arbete som är viktigt för samhället.

Detta skapar tydliga definitionsproblem. Regeringar kan lätt frestas till att beteckna nästan allt som ”viktigt för samhället” – helt enkelt för att förhindra strejker över huvud taget. Så en del av kommitténs arbete under förra århundradets senaste hälft har gått ut på att successivt slå fast vad som kan betecknas som *tillräckligt* viktigt för samhället, och vad som inte är det.

I samband med detta har kommittén klart och tydligt slagit fast att många offentligt anställda, däribland lärare, inte kan förbjudas att strejka.

Detta får praktiska konsekvenser. Exempelvis hävdades de böter som brasilianska oljearbetare dömdes till att betala för att ha strejkat 1995, efter att kommittén hade anmodat den brasilianska regeringen om att ingripa.

Även om regeringar inte tycker om att kritiseras i styrelserådets rapporter är det inte alltid som kommitténs rekommendationer följs. Men det görs i stigande grad. Dessutom biläggs en lång rad fall efter förhandlingar mellan de inblandande, vilket visar på kommitténs förmåga att främja dialog. Slutligen får man inte glömma den förebyggande effekt som själva kommitténs existens har.

Ian Graham

Artikeln är förkortad av redaktionen.